

Utvalg: Studieutvalget ved Det juridiske fakultet
Saksnummer: 62/24-2
Møtedato: 20.11.2024
Journalnummer: 2024/236

Rapport fra emneansvarlig: JUS232 Rettshistorie og komparativ rett, JUS233 Komparativ rett, JUS2320 Comparing Legal Cultures in Europe

Av Sören Koch

Rapporten ble skrevet etter at jeg ble ferdig med siste del av sensur i alle emnene vårsemesteret 2024. Grunnlag for rapporten er evalueringene i JUS232 og 2320 som jeg leste veldig grundig etter klagerunden, egne observasjoner og samtaler med enkelte studenter under kurset. Inklusive eksamen, nivåkontroll, klagesensur og en klagekommisjon leste jeg 70 besvarelser i JUS232/2320. Det er omtrent i en tredjedel av alle oppgaver (rundt 200 studenter i begge fag til sammen)

Når det gjelder JUS233 begrenser jeg meg til noen refleksjoner basert på min egen erfaring, individuelle studenttilbakemeldinger og evaluering av til sammen 83 innleveringer¹. Avslutningsvis kommer jeg med forslag til konkrete endringer i undervisningsoppleggene.

Innledning

I år har vi gjennomført et nytt opplegg som iverksetter den nye studieordningen. 3.årsstudentene kan velge utenlandsopphold på vårsemesteret, og et flertall² av studentene har valgt dette. Disse studentene fikk en kort innledning på 4 forelesningstimer om komparativ rett høsten 2023, men tok ikke rettshistorie. Rammene for dette opplegget gir to poengs emne JUS233 Komparativ rett. Vurderingsformen i dette faget er å lage et intervju med en student fra vertskulturen som kan leveres som opptak, podkast eller skriftlig utformet intervju.

De norske studentene som valgte å bli i Bergen tok det obligatoriske emnet JUS232 Rettshistorie og komparativ rett. Disse studentene studerte delvis sammen med studenter fra andre land som kom til Bergen, med det formål å fremme internasjonalisering hjemme. De internasjonale studentene tok faget JUS2320 Comparing Legal Cultures in Europe³. I motsetning til det norske emnet, som har 12 sp og en hjemmeeksamen på 4000 ord, fikk de internasjonale studentene godskrevet 10 sp basert på en hjemmeeksamen på 2000 ord. Vi prøvde å fremme internasjonalisering hjemme gjennom en del frivillige og obligatoriske

¹ Nær 50% av alle innleveringer

² 168 studenter

³ Tidligere JUS 290-2-A

læringselementer, deltagelse på fellesforelesninger på engelsk og ulike sosiale arrangement ga de to studentgruppene mulighet til å bli kjent med hverandre. I tillegg lagde vi grupper på 5-6 studenter som skulle jobbe sammen om en obligatorisk oppgave. Eksamensoppgavene var identiske for den komparative delen for begge grupper, men de norske studentene fikk i tillegg en deloppgave relatert til en rettshistorisk problemstilling. JUS232 er organisert iht. Bergensmodellen med 3 arbeidsoppgaver, studentkommentering og 3 storgruppesamlinger. Disse var organisert på en liknende måte som i tidligere JUS134. I motsetning til JUS134 gikk JUS232 over 12 uker istedenfor bare 6. Studentene tok også første halvdel av et engelskspråklig valgfag parallelt med JUS232. I det følgende presenterer jeg min evaluering av det nye opplegget basert på studentenes tilbakemeldinger og egne observasjoner, individuelle samtaler med enkelte studenter og tilbakemeldinger fra administrasjonen.

Innledende observasjoner

En første observasjon er at norske og internasjonale studenter evaluerer kurset ganske ulikt. Både samlet sett (2.9 mot 3.3) og i relasjon til enkelte læringselementer.

Samlet sett virker det som om de utenlandske studenter fikk mer ut av kurset og likte det bedre. Det virker som om de verdsatte gjesteforelesninger og forelesningsformen (dialogforelesninger). Noen påpekte at de særlig likte å se at forelesere var uenige og presenterte ulike perspektiver. Det dynamiske elementet i undervisningen med sin intenderte pedagogiske effekt virket å bli mer tiltrekkende for internasjonale studenter enn for de norske. Overordnet ser det ut som om de norske studentene er opptatt av å få mønsterløsninger presentert som stringente sannheter som man trygt kan reprodusere på eksamen. Alt som ikke er direkte eksamensrelevant, som for eksempel sosiale arrangementer, forelesninger om rettskulturer som de tror ikke er pensum⁴ eller samarbeid med internasjonale studenter, vurderes som bortkastet og unyttig. Enkelte studenter uttrykker eksplisitt at de har valgt å bli i Bergen for å unngå engelsk.

Samarbeid mellom begge grupper har også blitt oppfattet som vanskelig fra begge sider. De norske klager over lite engasjement fra de internasjonale studenter som kommer for sent eller ikke alltid snakker godt nok engelsk. De internasjonale studentene klager over at de norske er bare interessert i å få «jobben gjort», og er lite interesserte i kulturell utveksling. Samtidig tyder kommentarene på at det var en del variasjon i de ulike gruppene. Noen grupper fungerte bra, mens andre hadde store problemer ved å komme i kontakt eller avtale samarbeid. I noen grupper ble arbeidet stort sett gjort av noen få gruppemedlemmer, og det var åpenbart en utfordring å koordinere samarbeid og andre obligatoriske aktiviteter. Selv om vi ikke ga studentene i dette faget noen andre obligatoriske oppgaver før uken de skulle

⁴ For eksempel amerikansk eller skotsk rettskultur – dette er en feiltolkning, da emnebeskrivelsen åpner for at også andre rettskulturer kan være tema på eksamen, bare med forbehold om at vi ikke forventer like mye detaljkunnskap.

levere, var det vanskelig å finne tid, da studentene også hadde undervisning i valgemnene. En nærmere avklaring med emneansvarlige for de engelske valgemnene i forkant ville vært hensiktsmessig. Når det gjelder resultatene av de obligatoriske oppgavene kan jeg konstatere at alle gruppene leverte og besto, og at kvalitet og nivå av tekstene jevnt over var høyere enn tidligere gjennomføringer av JUS290-2-A Comparing Legal Cultures in Europe (forløperen til JUS232). Dette tyder på at det interkulturelle samarbeidet hadde en viss positiv effekt.

Noen norske studenter klaget over at det vi gjorde i workshopen for akademisk skriving var for «basic», og at de kunne det fra før. Det mener jeg kan være sant for enkelte studenter fra begge grupper, men flertallet vil fortsatt ha stort utbytte av denne forelesningen. Jeg er derfor skeptisk til å gjøre endringer på dette punktet.

Evalueringen gir likevel godt grunnlag for selvrefleksjon og tanker om endringer av opplegget. Her tar jeg særlig hensyn til de mer konstruktive tilbakemeldinger, men også en del frustrasjon som kommer frem i friteksten fra de norske og i noe mindre grad fra de internasjonale studentene. Et første punkt er at MittUiB må struktureres mer brukervennlig og oversiktlig, da mange studenter synes det er vanskelig å finne frem til relevant informasjon. Samtidig må det nevnes at bare litt over 50 % av de norske og færre enn 50 % av de utenlandske studentene overhode brukte MittUiB, noe som faktisk var en liten overraskelse for meg. Jeg har ved flere anledninger påpekt at det er meget viktig å bruke MittUiB som læringsverktøy og informasjonsplattform. For å forbedre kurssiden og gjøre det mer attraktivt å bruke den lurer jeg på om det kunne vært mulig å samarbeide med (helst to) studenter. Slik håper jeg at vi kan strukturere informasjonen på en måte som er bedre tilpasset studentenes forventninger og behov. En del dokumenter og filer kan fjernes.

Det er interessant at studentene fra begge grupper ikke så verdien av presentasjonen av ulike metoder innenfor komparativ rett og komparativ forskning. Jeg syntes denne forelesningen sammen med Anna Nylund var særlig godt gjennomført og interessant, men kanskje vi må ta en revurdering om hvorvidt Annas ønske om mer kunnskap om komparative forskningsmetoder er hensiktsmessig for å oppnå læringsmålene i dette kurset. Vi bør ellers reformulere læringsmålene og legge om undervisningen grunnleggende for å få disse metodiske perspektivene bedre integrert i læringsopplegget. Dette vil imidlertid endre kursets grunnleggende karakter, og jeg er ikke sikker på om dette er hensiktsmessig da jeg tviler på om studentene på 3. studieår trenger en dyp forståelse av ulike rettskomparative forskningsmetoder dersom de mangler grunnleggende kunnskap og forståelse av ulikhetene mellom ulike rettskulturer.

En gjennomgående kritikk særlig fra norske studenter gjaldt mine «avbrytelser» av gjesteforelesere. Her er det tydeligvis noe ulikt hvordan forelesere og studentene oppfatter slike innskytninger fra min side, men det er kanskje ikke så viktig. Jeg er faglig uenig i begrunnelsene for kritikken, men jeg må innrømme at dersom mine

forsøk å få gjesteforelesere til å fokusere på relevante aspekter eller utfordre dem på særlig komplekse eller vanskelige aspekter oppfattes som forstyrrende, må jeg kanskje gi opp idéen om dialogforelesning. Da får gjesteforelesere snarere klar beskjed å holde seg strikt til en satt struktur for å imøtegå kritikk om at det de sier ikke er relevant for eksamen eller i samsvar med emnebeskrivelsen. Et alternativ er å gi dem nokså frie tøyler og tåle kritikk om manglende koherens mellom forelesningene og eksamen eller læringsmålene. En tredje variant er å droppe bruk av gjesteforelesere, men da mister vi det perspektivmangfoldet som jeg mener er særlig viktig i dette emnet. En rent praktisk konsekvens vil være at undervisningsregnskapet mitt vil vokse enda mer og at gjennomføring av kurset vil avhenge av at jeg er frisk. Årets 3 første måneder var en stor belastning for meg personlig og min familie, og å være emneansvarlig for to parallelle kurs samt undervise på forskerlinjen, og flere konferanser som jeg måtte delta på med egne presentasjoner, var veldig krevende. Det er vanskelig å opprettholde høy grad av motivasjon og entusiasme som trengs for å kjøre et så krevende opplegg år etter år. Jeg føler det er veldig mye faglig ansvar for bare én person.

Jeg vil fremheve her at uten utmerket støtte fra administrasjonen hadde det vært umulig å gjennomføre kurset. Særlig Ingrids, Ninas og Mari Annes innsats ved å løse mange store eller mindre logistiske utfordringer var helt avgjørende for at ting gikk forholdsmessig rundt (tatt i betraktning at vi kjørte dette kurset for første gang). Jeg vil også takke Kjersti for å utvikle et meget godt evalueringsskjema og -verktøy.

Særlig om sosiale aktiviteter/arrangement

Vi har fått rimelig gode tilbakemeldinger (særlig fra de utenlandske studenter) på de fagligsosiale arrangementene. Her vil jeg fremheve at særlig Ingrid har vært en fantastisk støttespiller. Mange andre bidro også. Den historiske byvandringen var etter min mening en stor suksess, tross dårlig vær og dessverre lite interesse fra de norske studentene. Særlig takk til Lars Kvestad, Aurora og Brage, som stilte som guider. Takk også til fakultetet for å bevilge midler til disse arrangement. Jeg anbefaler at vi kjører en liknede program også i 2025. Det må nevnes at interessen for disse frivillige elementene av kurset var noe begrenset blant de norske studentene. Dette gjelder særlig besøk i lagmannsretten og byvandring, muligens fordi disse var på engelsk og ikke direkte eksamensrelevante. Norske studenter som var med, ga stort sett positive tilbakemeldinger.

Forelesninger i rettshistorie

Lars Kvestad kom med et interessant innspill. Han snakket med en del studenter etter storgruppeundervisning, og de ønsket seg sammenhengende forelesninger i rettshistorie og noen master classes til fordypning på begynnelsen av kurset. Dette vil gi dem en bedre oversikt, og forhåpentligvis inspirasjon og begeistring for rettshistorie. Jeg må ta en prat med Brage og Lars om hvordan vi organiserer en slik forelesningsrekke – kanskje disse kan erstatte noen av de rettshistoriske master

classene. Dette vil spare ressurser (monolog- istedenfor dialogforelesninger) og skape mer aksept blant studentene. På et senere tidspunkt i kurset kan vi så fordype rettshistoriske aspekter.

Den obligatoriske oppgaven

Noen studenter kritiserte den obligatoriske oppgaven. Jeg leser tilbakemeldingene fra studentene slik at de mener at interkulturelt samarbeid og internasjonalisering hjemme i utgangspunktet er en god idé, men oppfatningene om å gjennomføre en skriftlig oppgave i fellesskap var nok delte. En del kritikk gjaldt selve oppgaven som ble oppfattet som for vanskelig. Besvarelsene viser derimot at mange grupper har klart å svare meget godt og reflektert på oppgaven. Under kurset fikk jeg en henvendelse fra en student som mente at temaet strafferettslig vurdering av voldtekt i ekteskap var for sensitiv for jusstudenter på 3. studieåret. Jeg diskuterte dette i forskergruppen og både seniorer og stipendiater mente at vi ikke bør ta hensyn til denne innvendingen.

Mest kritikk fikk ordningen med kombinasjon av individuell og felles innlevering. Jeg er åpen for alle slags innspill om å endre formen for interkulturelt samarbeid. Det er mulig å fjerne kravet om individuell innlevering, men jeg frykter at uten individuelle innleveringer blir det enda flere gratisspassasjerer, og enda større frustrasjon for de som opplever å måtte gjøre jobben for de andre. I tillegg vil internasjonale student slik ikke få tilbakemeldinger på tekstene de har produsert. Man kunne tenke seg å gi mer omfattende tilbakemeldinger fra faglærer, men dette vil være ressurskrevende.

To alternativer

Jeg kunne tenke meg å gi studentene større frihet til å finne et tema som de i fellesskap synes er interessant⁵. Man kunne tenke seg å be studentene om å utforme et rettskomparativt forskningsprosjekt om et selvvalgt tema der de må redegjøre for hvordan den komparative analysen skal gjennomføres, hvilke kilder som er relevante, hva som er det overordnede formålet med den komparative analysen og hva som er de særlige utfordringene med et slikt prosjekt. Den individuelle oppgaven kunne i så fall være å skrive et kort notat om hva studentene har lært av det interkulturelle samarbeidet. Dette vil i langt mindre grad forberede studentene til eksamen, med mindre eksamensoppgaven utformes slik at vi spør studentene om å lage en slik komparativ forskningssøknad. For at en slik endring kan iverksettes må emnebeskrivelse og læringsmål muligens modifiseres.

Et annet alternativ kunne være å gi studentene i oppdrag å gjennomføre et intervju om et bestemt emne med en av de internasjonale studentene. De intervjuene jeg fikk fra studenter i JUS233 Komparativ rett (2 studiepoeng) var ofte meget bra. Her gjennomførte studentene rettssammenligning basert på vår rettskulturelle modell om implementering av det grønne skiftet i ulike jurisdiksjoner. Siden det er flere norske

⁵Men det kan selvfølgelig også være egnet til å skape konflikt

studenter på JUS232 Rettshistorie og komparativ rett enn det er internasjonale studenter på JUS2320 Comparing Legal Cultures in Europe må det i så fall bli slik at to norske studenter snakker med én internasjonal student. Vi kunne gi studentene en rekke ulike emner de kan velge mellom, for eksempel energy law, environmental law, criminal law, human rights, constitutional law, private law, administrative law osv. Slik kan studentene velge noe de er interesserte i. Det å finne en samtalepartner, som noen utreisende studentene i JUS233 hadde et problem med (se nedenfor) vil ikke oppstå fordi vi kan sette studenten sammen i trioer på 2 norske og 1 internasjonal. Det blir da mindre grupper på tre studenter, noe som ville være i samsvar med det en del studenter foreslo i sine tilbakemeldinger. Oppgaven kunne vært todelt: en podkast med et intervju og et kort notat⁶ der studentene i fellesskap reflekterer over rettskulturelle forskjeller de oppdaget. Faglærerne gir korte tilbakemeldinger på alle notater. Det er mindre fare for gratispassasjerer, og det blir mindre vanskelig for studentene å koordinere seg imellom. Vi kan bruke allerede innspilte intervjuer som eksempler, og jeg kan invitere en eller to studenter til å si noen ord om sine erfaringer med å lage et intervju både i undervisning i JUS233 H24 og JUS232/JUS2320. En annen fordel med en slik løsning ville være at det er mindre ressurskrevende enn dagens løsning. Det som mangler i denne varianten, er studentkommentarer (peer review) som har vist seg veldig verdifulle for studentene med tanke på akademisk skriving og hjemmeeksamen. Vi kunne be studentene om å kommentere på et annet intervju + notat, men det blir da fort veldig mye obligatorisk. Et av kritikkpunktene fra de norske studentene var at de syntes kurset hadde for mange obligatoriske elementer.

Noen konklusjoner og forslag til justeringer

Samlet sett mener jeg at internasjonalisering hjemme er en god idé og at vi bør fremme interkulturelt samarbeid og interaksjon. De sosiale aktivitetene har vært et nyttig verktøy for å fremme dette formålet. Det samme gjelder for fellesforelesninger. Den obligatoriske oppgaven bør gjennomføres på en annen måte, som jeg viser på de to alternativene skissert ovenfor. Vi bør redusere antall og omfang av obligatoriske elementer. Arbeidsoppgaven og storgruppesamlinger er likevel hensiktsmessige å videreføre. I rettshistorie kan vi erstatte masterclassene med mer klassiske forelesninger. Dialogforelesninger holdes i løpet av andre del av kurset, men vi kan revurdere gjennomføringen av disse. MittUiB-sidene til JUS232/JUS2320 bør restruktureres, gjerne ved hjelp av studentrepresentanter. Innføringsforelesninger kan holdes samlet for begge gruppene på engelsk (det sparer en dobbelttime forelesning = 10 time)

Alt dette bør vi diskutere tidlig på høsten med faglærerne og administrasjonen. Jeg søker med dette forskningsdekanen om opptil 3000 NOK for et lunsjmøte.

⁶ Maks to sider

Særlig om JUS233

Det er enda ikke gjennomført en evaluering av JUS233, men det er planlagt som del av hjemkomstsamling for de som har vært på utveksling som holdes i august). Problemet med dette kurset var at studentene hadde svært mange spørsmål rundt de praktiske aspektene av gjennomføring av disse intervjuene. Noen studenter hadde vanskeligheter med å finne en representant av vertskulturen. Vi måtte flere ganger spesifisere hvem som regnes som 'representant' selv om jeg har definert begrepet under innføringsforelesningene. Til slutt utviklet vi en omfattende veiledning som ble publisert på MittUiB. En del spørsmål gjaldt omfanget av innspillingen. Jeg skal spesifisere retningslinjene på grunnlag av erfaringene vi har gjort og satser på at lærdommen vil medføre at kurset kan gjennomføres på en måte som krever mindre ressurser og tid for emneansvarlig og virker bedre gjennomtenkt for studentene.

Samlet sett vil jeg likevel fremheve at innspillingene som jeg har vurdert så langt er meget gode og viser at studentene har tydeligvis forstått formålet med, og har fått mye ut av, oppgaven. Bortsett fra noen få studenter som har gitt meg individuelle tilbakemeldinger kan jeg per nå bare vurdere dette emnet basert på disse innspillingene og de skriftlige innleveringer som jeg fikk, samt tilbakemeldinger som jeg fikk av Ingvill Helland Göller som er min ko-sensor i dette faget. Vi er enig i at de aller fleste innspillinger og skriftlige innleveringer holder et meget høyt nivå, både med tanke på gjennomføring (studentene holder seg innenfor de rammene som instruksene gir), lyd kvalitet, men også kvaliteten av komparasjon og kunnskap om miljørett samt implementering av miljøvern i de ulike rettskulturer. Særlig positivt er at de fleste studenter klarer å få frem komparative perspektiver i deres sammendrag på slutten av intervjuet. Disse oppsummeringer viser godt, meget godt og noen ganger fremragende forståelse for verdien av komparative analyser og de bakenforliggende metodiske utfordringene.

Jeg var på forhånd skeptisk til hvor mye et kurs med bare 4 timer obligatoriske forelesninger kunne bidra til studentenes læring, men innspillingene viser at opplegget ut fra et faglig perspektiv fungerer utmerket. Studentene har ofte forberedt seg godt til intervjuet. Dette innebærer at de har satt seg inn i relevante reguleringer og rettspraksis både i Norge og i vertskulturen. Noen kommer med empiriske observasjoner som de bruker i komparasjonen. Et annen aspekt som er veldig positivt er at våre studenter (også sammenlignet med studentene i vertslandet) snakker meget godt engelsk. Mange intervju er av så høy kvalitet at de kan anses som selvstendige forskningsbidrag.

En siste refleksjon gjelder ressursbruken i dette emnet. For å vurdere intervju med bestått/ikke bestått legger vi til grunn 20 minutter per oppgave. Dette er en realistisk tidsbruk for innspillinger, men ikke for skriftlige leveringer som ofte krever en

finlesning som tar lengre enn 20 minutter. Her anbefaler jeg at vi justerer tidsbruk til 30 minutter per oppgave.⁷

Konklusjon og anbefalinger

Samlet sett vurderer jeg JUS233 som et godt fungerende opplegg, både fra et pedagogisk og kvalitativt perspektiv. Etter min mening klarte studentene å oppfylle læringsmålene på en gjennomgående tilfredsstillende og ofte bra måte. Jeg anbefaler å videreføre dette faget stort sett uendret. Vi kan bygge videre på erfaringene og gir studentene litt bedre instruksjoner og veiledning. En liten endring gjelder muligens å gjøre podkast som hovedform for innspillingene. Veldig få studenter har sendt inn video-opptak. For å fremme podkast overfor skriftlige innleveringer kunne vi tenke oss at studenter som vil velge en slik skriftlig innlevering må søke om dispensasjon og må komme med en begrunnelse for hvorfor de ikke kan produsere en podkast.

Dette vil muligens føre til litt mer administrasjon, men samtidig spare ressurser til sensur.

Jeg anbefaler at vi gjennomfører en evaluering av emne i neste omgang. For sensur av skriftlige innleveringer bør det legges til grunn 30 minutter per oppgave.

Jeg gjør oppmerksom på at jeg skal søke om forskningstermin i 2026 og SU bør begynne å tenke på hvem som kan ta over for meg allerede høsten 2025.

Fremtiden – et felles Europeisk krav for utvekslingsstudenter basert på erfaringer fra JUS233 i Bergen?

Selve idéen om obligatorisk interaksjon mellom utreisende studenter og studenter i vertsnasjonen har blitt presentert under det konstituerende møte av European Comparative Law Association (ECLA), der flere av mine kolleger syntes at krav om en komparativ oppgave bør være obligatorisk for alle Erasmusstudenter. Jeg har blitt foreslått som en av fire presidenter for den nye foreningen, og vi vurderer å fremme et forslag til kommisjonen om å endre Erasmus-statuttene tilsvarende. På sikt vil en slik ordning med obligatorisk samarbeid mellom utvekslingsstudenter og studenter i vertskulturene forbedre utbyttet fra utvekslingen og gjøre det enklere for våre studenter å finne samtalepartnere.

Sören Koch, emneansvarlig JUS232, JUS2320, JUS233
Bergen 24.6.2024

⁷ Av 168 eksamensbesvarelser var det ca. 20 studenter som leverte skriftlig intervju istedenfor intervju som lydfil. Kun én student leverte video (altså både lyd og bilde).

